

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

“TASDIQLAYMAN”

**Ilmiy ishlar va innovatsiyalar
bo'yicha prorektor**

K.A.Samiyev

2025 yil

“ _____ ”

**19.00.05 – “IJTIMOIY PSIXOLOGIYA. ETNOPSIXOLOGIYA”
IXTISOSLIGI BO‘YICHA KIRISH IMTIHONI**

DASTUR VA BAHOLASH MEZONI

Buxoro – 2025

Tuzuvchilar:

P.f.d. (DSc), professor A.M. Nazarov
P.f.d. (DSc), dotsent Sh.Sh. Rustamov

Taqrizchilar:

P.f.d. (DSc) prof. M.M. Bafayev
P.f.f.d Phd, dotsent J.J. Ramazonov

*Dastur Psixologiya kafedrasi yig'ilishining 2025-yil 28-oktyabrdagi
9-sonli majlisida muhokama qilingan.*

*Dastur Buxoro davlat universiteti kengashining 2025-yil 28-oktyabrdagi
3-sonli majlisida tasdiqlandi.*

KIRISH

“Ijtimoiy psixologiya. Etnopsixologiya” fani bo'yicha tuzilgan dastur talabalarning olam, jamiyat va insonning o'rganishi psixologik bilimlarga zaruratning mavjudligi; ularning dunyoqarashini boyitish va rivojlantirishda psixologik qonuniyatlarni o'rganish ehtiyojining mavjudligi; inson psixologiyasining umumiy psixologik qonuniyatlarini, shaxs va voqelik, shaxs va jamiyat, shaxs va predmetlar olami orasidagi munosabat, voqelikni anglashi, olamni psixologik tahlili, psixologik hodisalarning kechishi, psixologiyaning tarixiy va nazariy rolini jamiyatda olib borilayotgan ishlar orqali amalga oshirishga qaratilganligini xarakterlaydi.

Insonlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir va muomala. Ijtimoiy psixologiya qonuniyatlari. Ijtimoiy munosabatlar va shaxslararo munosabatlar tizimida muomalaning o'rni. Insonlar o'rtasidagi kommunikativ jarayonning xususiyati: informatsiyaning harakatlanishi davomida boyishi va rivojlanishi. Shaxslararo idrokning emotsional tomoni, shaxslararo attraksiya ko'rinishi, simpatiya, antipatiyaning turli ko'rinishlarini ochib beradi.

Muomala jarayonida o'zaro ta'sir mexanizmlari, insonlar amaliy faoliyati va muomala jarayonida o'zaro ta'sir metodlari va usullarining ahamiyati. O'zaro ta'sir psixologiyasining etnik tomonlarini ishlab chiqishni o'z ichiga oladi, shuningdek, shaxslararo idrok aniqligini oshirishdagi amaliy vositalarni qo'llash, ijtimoiy psixologik trening o'tkazish va uning samaradorligini aniqlash kabi jihatlarni yoritishdan iborat.

Ijtimoiy psixologiya, etnopsixologiya fanining maqsad va vazifalari

Ijtimoiy psixologiya, etnopsixologiya olam, jamiyat va insonni o'rganishning psixologik bilimlarga zaruratning mavjudligi; ularning dunyoqarashini boyitish va rivojlantirishda psixologik qonuniyatlarni o'rganish ehtiyojining mavjudligi; inson psixologiyasining ijtimoiy psixologik qonuniyatlarini, shaxs va voqelik, shaxs va jamiyat, shaxs va predmetlar olami orasidagi munosabat, voqelikni anglash, olamni psixologik tahlili, psixologik hodisalarning kechishi, psixologiyaning tarixiy va nazariy rolini jamiyatda olib borilayotgan ishlar orqali amalga oshirishga qaratilganligi bilan xarakterlanadi.

Ilmiy bilimlar tizimida sotsial psixologiyaning tutgan o'rni. predmeti haqida qarashlar

Sotsial psixologiya metodini tushunish umumiy psixologiya va sotsiologiya predmetini tushunishga bog'liqligi. Psixologiya va sotsiologik adabiyotlarda sotsial psixologiya predmetini birdek tushunish yo'qligi. Sotsial psixologiya predmetiga nisbatan mavjud uch nuqtai nazar.

Sotsial psixologiyaning boshqa fanlar, psixologiyaning boshqa turkumlari bilan munosabati. Sotsial psixologiya predmeti tushunchasi. Tarixni tanqidiy analiz qilish va chet sotsial psixologiyasidagi nazariyalar oqimlarning mohiyati.

Sotsial psixologik g'oyalar shakllanishi tarixi

Ijtimoiy falsafiy va sotsiologik ta'limotlarda ijtimoiy – psixologik g'oyalarni rivojlantirishi. Sotsial psixologiyani mustaqil fan bo'lib ajralib chiqishida ijtimoiy, ilmiy va ideologik nazariyalarni yaratish bo'yicha birinchi harakatlar. «Xalqlar psixologiyasi» uni tarixiy sabablari va vazifalari, Lasarus, Shteyntal tomonidan uni programmi shakllanishi. «Xalqlar psixologiyasi»ga Vundtni maxsus yondashuvi. Omma va olomon psixologiyasi. Tard ishlarida uch manbalarni va uch tugallanishni «Ijtimoiy harakat instinkti nazariyasi» (Mak Daugall).

Sotsial psixologiyani chet eldagi hozirgi vaqtda mavjud bo'lgan asosiy nazariy konsepsiyasi. Yevropa sotsial psixologiyasida katta guruhlar va ommaning ijtimoiy jarayonlarini tahlil qilishga qiziqishning uyg'onishi.

Ijtimoiy-psixologik tadqiqotning metodologik muammolari

Ilmiy bilim rivojlanishining zamonaviy bosqichida metodologik muammolar ahamiyatining o'sishi. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi to'g'risida tushuncha. Ijtimoiy psixologiyada talablar. Ijtimoiy-psixologik tadqiqotning ikkita asosiy tipi. Eksperimental va korrelyatsion. Ma'lumotlarning ishonchligini va sharti masalasini ochish xususiyati.

Ijtimoiy-psixologik tadqiqotning asosiy metodlari. Kuzatish metodi. suhbat metodi. Hujjatlarni tahlil qilish metodi. Proektiv metodlar. Ijtimoiy-psixologik tadqiqotlarda to'g'ri va noto'g'ri metodlarning munosabati. Ijtimoiy psixologiyada «test» qo'llashni sharoitlari. Ijtimoiy psixologiyada eksperimentlarning asosiy tiplari. Ijtimoiy psixologiyada o'lchash muammosi.

Insonlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir va muomalaning ijtimoiy-psixologik qonuniyatlari. Ijtimoiy munosabatlar va shaxslararo munosabatlar

Individual ong rivojlanishida ijtimoiy munosabatlarning hal qiluvchi roli. «Ijtimoiy rol» tushunchasi. Shaxslararo munosabatlarning ijtimoiy munosabatlar sistemasida vujudga kelishi, uni namoyon bo'lish shartlari.

Shaxslararo munosabatlarning emotsional asosi. Kichik guruhlarda shaxslararo munosabatlar xususiyatining umumiy xarakteristikasi.

Shaxslararo munosabatlar tizimida muomalaning o'rni, muomala tuzilishi va (funktsiyasi) vazifalari. Muomala ijtimoiy va shaxslararo munosabatlarni amalga oshirish sifatida. Muomala jarayonini asosiy tomonlari: kommunikativ, interaktiv, perseptiv, muomalaga kirishuvchilar munosabatining xarakteri va hamkorlik faoliyati xususiyati bilan aloqasi.

Muomalani kommunikativ tomoni: muomala-informatsiya almashish

Insonlar o'rtasidagi kommunikativ jarayonning xususiyati: informatsiyaning harakatlanishi davomida boyishi va rivojlanishi. Kommunikativ jarayonda sheriklar faol pozitsiyasining ta'sir etish xususiyati. Informatsiyani o'zgartirishda ma'no-mohiyat muammosi.

Kommunikativ vaziyatni ifodalashda Ijtimoiy psixologiyaning asosiy tushunchalari apparati. Kommunikatsiya turlari.

Verbal kommunikatsiya. Kommunikatsiya xususiyatlari va ahamiyati. Noverbal kommunikatsiyaning asosiy turlari.

Muomalaning perseptiv tomoni: o'zaro idrok etish

Ijtimoiy psixologiyada perseptiv jarayonlarini analiz qilish xususiyati. Shaxslararo idrokning ijtimoiy-perseptiv jarayonlar tizimidagi o'rni. Shaxslararo idrokning muomala jarayonidagi o'rni. O'zaro idrok va muomaladagi sheriklarni bilish, ular o'rtasidagi o'zaro bir-birini tushunish asosi.

Atributsiya jarayoni strukturasi. Atributsiyaning tur va shakllari.

Shaxslararo idrokning emotsional tomoni shaxslararo attraksiya va simpatiya ko'rinishi.

Ijtimoiy-psixologik trening o'tkazish va qo'llash. Muomala jarayonida o'zaro ta'sir mexanizmi.

Insonlar amaliy faoliyati va muomala jarayonida o'zaro ta'sir metodlari va usullarining ahamiyati. O'zaro ta'sir psixologiyasining etnik tomonlarini ishlab chiqish.

Ijtimoiy psixologiyada guruhlar va jamoa muammosi

Ijtimoiy psixologiyada guruhlar muammosini o'rganish uchun guruhlarini ijtimoiy analiz qilish ahamiyati.

Ijtimoiy psixologiyada guruhlarini tadqiq qilish uchun faoliyat prinsipining metodologik ahamiyati. Guruh funksiyalari. Guruh parametrlari. Guruh strukturasi. Guruh normalarining shaxs individual xususiyatlariga ta'siri. Jamoalar va guruhlar. Jamoalarning psixologik belgisi – «biz» - hissiyoti yuzaga kelishi. Guruhlar va tashkilot. «Guruhiy ong» fenomeni.

Katta ijtimoiy guruhlarining ijtimoiy-psixologik xarakteristikasi

Katta guruhlar psixologiyasi muammosi. Katta guruhlarini sinflarga bo'lish zaruriyati. Norasmiy birlashmalar va stixiyali tashkil etilmagan guruhlar psixologiyasi.

Katta ijtimoiy guruhlar psixologiyasini tadqiq etishning o'ziga xosligi, ijtimoiy psixologiyasi va ideologiyaning o'zaro munosabati.

Etnik guruhlarining psixologik xususiyatlari. Etnik guruhlarini tadqiq etishning metodologik prinsiplari. Etnik kelib chiqishni, etnik guruh mavjudligini ijtimoiy-tarixiy sharoitlarga bog'liqligi.

Ommaviy ijtimoiy jarayonlar va harakatlar psixologiyasi

Ijtimoiy fikr va ijtimoiy kayfiyat – ommaviy – ijtimoiy jarayonlarning muhim xarakteristikasi. Katta ijtimoiy gruppalar psixologiyasining emotsional tomonini ijtimoiy fikr va ijtimoiy kayfiyat shakllanishida ahamiyati.

Ijtimoiy fikr va ijtimoiy kayfiyat va stixiyali ta'sirlarga ongli ta'sirning munosabati. Ijtimoiy psixologiyada «Ijtimoiy ongsizlik» muammosi.

Ijtimoiy fikr va ijtimoiy kayfiyatni hozirgi sharoitda o'rganishning ahamiyati.

Guruhlararo munosabatlar

Guruhlararo munosabatlar psixologiyasi. Ijtimoiy psixologiyaga nisbatan yangi soha. Chet el ijtimoiy psixologiyasida guruhlararo munosabatlarning o'rganilishi. Guruhlararo o'zaro ta'sirning gruppadaagi ichki jarayonlarga ta'siri. Katta ijtimoiy guruhlar darajasida guruhlararo jarayon spesifikasi. Guruhlararo munosabatlar psixologiyasining amaliy muammolari.

Ijtimoiy ustanovka

Ijtimoiy ustanovka tushunchasi. Ijtimoiy ustanovkalarni o'rganishda Uznadze maktabi tadqiqotlarining ahamiyati. Rus psixologiyasida ijtimoiy ustanovkalarni o'rganishga bo'lgan turli yondashuvlar. Ijtimoiy ustanovka strukturasi. Ijtimoiy ustanovkalar emotsional kognitiv va hatti-harakat komponentlari. Ijtimoiy ustanovkalar o'zgarishi muammosi va uning nazariy va amaliy ahamiyati.

Shaxsning ijtimoiy-psixologik xarakteristikasi

Shaxs tushunchasi. Jamiyat va shaxsning o'zaro munosabati. Shaxs faolligi. Shaxsning guruhdagi o'rni, kommunikativ, perseptiv va interaktiv ta'sirlar tizimidagi o'rni muammosi. Shaxs va uning ijtimoiy psixologik xususiyatlari. Ijtimoiy-psixologik tahlilda differensial psixologik ma'lumotlarga e'tibor qaratish. Shaxs tiplari va ularning psixologik xarakteristikasi. Shaxsning kommunikativ xususiyatlari. Shaxsning kognitiv murakkabligi va kognitiv stili muammosi. Shaxs va o'zaro ta'sir muammosi. Shaxsni birgalikdagi harakatlarga tayyorgarligi.

Asosiy qism

1. Sotsial psixologiya metodini tushunish umumiy psixologiya va sotsial psixologiya predmetini tushunishga bog'liqligi.
2. Psixologik va sotsiologik adabiyotlarda sotsial psixologiya predmetini birdek tushunishning yo'qligi.
3. Sotsial psixologiya predmetiga nisbatan mavjud uch nuqtai nazar.
4. Ilmiy bilim rivojlanishining zamonaviy bosqichida metodologik muammolar ahamiyatini o'sishi.
5. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi tushunchasi.
6. Sotsial psixologiyada talablar. Sotsial-psixologik tadqiqotning ikkita asosiy tipi.
7. Ilmiy bilim rivojlanishining zamonaviy bosqichida metodologik muammolar ahamiyatining o'sishi.
8. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi tushunchasi.
9. Sotsial psixologiyada talablar. Sotsial-psixologik tadqiqotning ikki asosiy tipi.
10. Eksperimentli va korrelyatsion. Ma'lumotlarning ishonchligini va sharti masalasini ochish xususiyati.
11. Psixoanaliz. Bixeviorizm.
12. Sotsiometriya, guruhli dinamika maktabi. Kognitivizm. Interaksionizm. Insonparvarlik psixologiyasi.

13. Tranzaksion tahlil. Ekzistensial psixologiya. Guruhlar psixologiyasi, etnopsixologiya oila psixologiyasi.

14. "Xalqlar psixologiyasi" uning tarixiy sanalari va vazifalari, Lasarus.

15. Shteyntal tomonidan uni programmasining shakllanishi.

16. «Xalqlar psixologiyasi» ga Vundtning maxsus yondashuvi.

17. Omma va olomon psixologiyasi. Tard ishlariga uch manbani va ishlarida uch tugallanishini "Sotsial hatti-harakati instinkti" nazariyasi (Mak Daugall).

18. Sotsial psixologiyaning chet eldagi hozirgi vaqtda mavjud bo'lgan asosiy nazariy konsepsiyasi.

19. Katta guruhlar psixologiyasi muammosi. Katta guruhlarni sinflarga bo'lish zaruriyati.

20. Noformal birlashmalar va stixiyali tashkil etilmagan guruhlar psixologiyasi.

21. Katta sotsial guruhlar psixologiyasini tadqiq etishning o'ziga xosligi

22. Sotsial psixologiya va idilogiyaning o'zaro munosabati.

23. Etnik guruhlarining psixologik xususiyatlari.

24. Etnik kelib chiqish, etnik guruh mavjudligining sotsial tarixiy sharoitlarga bog'liqligi.

25. Ommaviy sotsial jarayonlar va harakatlar psixologiyasi.

26. Guruhlararo munosabatlar psixologiyasi sotsial psixologiyasiga nisbatan yangi soha.

27. Chet el sotsial psixologiyasida guruhlararo munosabatlarning o'rganilishi.

28. Guruhlararo o'zaro ta'sirini guruhdagi ichki jarayonlarga ta'siri.

29. Katta sotsial guruhlar darajasida guruhlararo jarayon spesifikasi.

30. Guruhlararo munosabatlar psixologiyasining amaliy muammolari.

31. Sotsial fikr va sotsial kayfiyat – ommaviy sotsial jarayonlarning muhim xarakteristikasi.

32. Katta sotsial guruhlar psixologiyasining emotsional tomonini sotsial fikr va sotsial kayfiyat shakllanishidagi ahamiyati.

33. Kichik guruh tuzilishi. Indivdning guruhdagi o'rni.

34. Kichik guruhlar strukturasi va dinamik aspektlari. Guruhlarining rivojlanish muammosi.

35. Guruhliy aktivlikni vositalashning faoliyatli prinsipi mazmuni.

36. Liderlikni o'rganishning nazariy va amaliy ahamiyati. Guruhliy qaror qabul qilish.

37. Guruhliy fikr shakllanishi va guruhda qaror qabul qilishga ta'sir ko'rsatuvchi asosiy omillar.

38. Guruhliy kelishmovchiliklar va qaror qabul qilish mexanizmi.

39. Kichik guruhning faoliyat samarasi.

40. Guruh faoliyati samarasiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar.

41. Kichik guruhlar dinamikasining asosiy jarayonlari. Kichik guruhdagi jarayonlarning umumiy xarakteristikasi.
42. Kichik guruhlarning shakllanish mexanizmi.
43. Kichik guruhlarda liderlik va rahbarlik. Sotsial psixologiyada lider tushunchasi.
44. O'zaro ta'sir jarayoning komponentlari.
45. O'zaro ta'sir turlari. Sotsial psixologiyada kooperatsiya va konflikt.
46. O'zaro ta'sirning eksperimental sxemasi.

Baholash mezonlari

- 1) talabgor javobi 86-100 ball bilan baholanishi uchun:
 - savolda qo'yilgan masala mohiyati to'liq adekvat anglanishi;
 - javob berishda mustaqil va ijodiy fikrlanishi;
 - qo'yilgan masala boshqa masalalar bilan bog'lab tushuntirilishi;
 - savol mazmunidagi masalaga doir ilmiy va hayotiy misollar keltirish;
 - savoldagi masala yuzasidan yirik tadqiqotchi olimlar mulohazalarining esga olinishi;
 - javob berishda ilmiy kategoriya va atamalar bilan erkin mulohaza yuritish lozim.
- 2) talabgor javobi 71-85 ball bilan baholanishi uchun:
 - savolda qo'yilgan masala mohiyati to'liq adekvat anglanishi;
 - javob berishda ko'proq reproduktiv yondashuv ustun bo'lishi;
 - qo'yilgan masala boshqa yondosh masalalardan ayri holda tushuntirilishi;
 - savol mazmunidagi masala yuzasidan faqat hayotiy misollar keltirilishi;
 - savoldagi masala bo'yicha faqat muayyan darslik va o'quv adabiyotlari mualliflari fikrining esga olinishi;
 - javob berishda ilmiy atamalardan erkin foydalanmaslik, ularning faqat bir ma'nosi haqida tasavvurga ega bo'linishi kerak.
- 3) talabgor javobi 56-70 ball bilan baholanishi uchun:
 - savolda qo'yilgan masala birovning yordamidan keyin ham yetarlicha adekvat anglanmasligi;
 - javob berishda muayyan manbaga qattiq bog'lanib qolinishi;
 - qo'yilgan masalaning boshqa masalalar bilan aloqasi haqidagi yordamchi ishoralarga e'tiborsizlik kuzatilishi;
 - savol mazmunidagi masala yuzasidan bildiriladigan mulohazalar faqat kundalik kuzatishlar natijalari bilan chegaralanishi;
 - savoldagi masala bo'yicha qaysi mualliflar mulohazasiga murojaat etganlikni bilmaslik kuzatilishi;
 - javob berishda ilmiy atamalarning faqat ommalshgan ma'nolarining tushunilishi, ularning chuqur ilmiy mohiyatini anglamaslikning aniqlanishi zarur.

Boshqa barcha holatlarda talabgor javobi 55 va undan past ball bilan baholanishi to'g'ri bo'ladi.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ғозиев Э. Онтогенез психологияси. - Тошкент, Ношир., - Т 2010.
2. Ғозиев Е.Ғ. "Ўқимчи психология" - Тошкент. 2010 бет
3. Ғозиев Е.Ғ. Психология. -Т., О'қМУ «Universitet», 2003.
4. Дўстмухаммедова Ш.А., З.Т.Нишонов, С.Х.Жалилова, Ш.Т.Каримова, Ш.Т.Алимбаева "Ёш даврлари ва педагогик психология" – Тошкент. Фан ва технологиялар Марказининг босмахонаси. 2013.
5. Ismoilova N. "Ўқимчи психология". «O'zb.faylasuflari milliy jamiyati» Т-2013.
6. Myers D.G. Social psychology. 11 edition. – McGraw-Hill Education, 2012.
7. Myers, David G.; DeWall, C. Nathan; Gruber, June. *Psychology*. 14-th ed. New York: Worth Publishers, 2024
8. Carr A. Family Therapy. Concepts, Process and Practice. Edition. – John Wiley & Sons Ltd, 2006.- 649 p.
9. Weiten, Wayne. *Psychology: Themes and Variations*. 10-th ed. Boston: Cengage Learning, 2016.
10. Штерн А.С. «Введение в психологию» - М.: Академия Спб 2002.
11. David G. Mers "Psychology". NY, 2010. WORTH PUBLISHERS.
12. Абрамова.Г.С. «Возрастная психология»: Учебное пособие для студентов вузов. - М., "Изд-во" 2001.- 621 с.
13. Криско В.Г. «Психология и педагогика» - М.: Харвест – АСТ 2000.
14. Зимняя.И.А «Педагогическая психология»: Учебник для вузов. – М., "Изд-во" 2002. - 384с.
15. Реан А.А., Бордовская.Н, Розум.С «Психология и педагогика» СПб.: - Питер 2007.
16. Е.Е.Сапогова Психология развития человека Аспект Пресс 2005 г.
17. www. tdu. Uz
18. www. pedagog. Uz
19. www. ziyonet. Uz
20. <https://ru.wikipedia.org>

Kafedra mudiri

A.M.Nazarov